

Metodika pro úvěrové instituce k posílení přístupu k politicky exponovaným osobám

V souvislosti s faktem, že stávající postupy v rámci kontroly politicky exponovaných osob (dále jen „PEP“) vykazují silné známky formalismu a málo diverzifikovaný rizikový přístup, který vede k tomu, že zdroje, které v oblasti boje proti praní špinavých peněz na tuto agendu věnuje jak soukromý sektor, tak veřejná správa, se velmi často věnují velkému množství z hlediska praní špinavých peněz nevýznamných informací, vydává Ministerstvo financí, jakožto centrální orgán, který zodpovídá za regulaci v oblasti boje proti praní špinavých peněz, po konzultaci s Českou národní bankou, Finančním analytickým úřadem a Úřadem na ochranu osobních údajů tuto metodiku, která má za cíl stanovit základní rámec pro rizikový přístup k PEP. Cílem je zejména zefektivnění celé agendy, a to díky převedení úsilí na oblasti, kde je indikováno vyšší riziko s ohledem na uvedený veřejný zájem. U úvěrových institucí je tato oblast nejkomplexnější, a proto je řešena přednostně. U ostatních povinných osob lze použít přiměřeně, přičemž v případě potřeby může být tato metodika pro jiné osoby v budoucnu upravena.

Nezanedbatelným faktorem je, že shromažďování velkého množství dat s sebou nese významné dopady do oblasti nakládání s osobními údaji a rovněž představuje potenciální zpravodajská rizika. I z těchto důvodů je nezbytné upřednostnit rizikový/kvalitativní přístup, před plošným sběrem informací.

Cílem metodiky je zefektivnit a strukturovat proces kontroly PEP a uvést ho do souladu s rizikově orientovaným přístupem tak, aby se dostupné zdroje soustředily na zachycení skutečných rizikových případů a nedocházelo k čistě formálnímu zatěžování subjektů s nižší úrovní rizika v rámci kategorie PEP, a to při zachování zesílené kontroly klienta dle požadavků AML zákona. Tím by mělo rovněž dojít ke zvýšení výsledného efektu, neboť dojde k četnější kontrole rizikovějších klientů.

Zároveň má daná metodika poskytnout „safe harbour“ pro povinné osoby, které jsou vázány jak AML legislativou, tak legislativou na ochranu osobních údajů. Kromě rizikového přístupu, na kterém je založen AML zákon, viz např. § 9, 21 a 21a, je nutno respektovat i legislativu v oblasti ochrany osobních údajů a šetřit práva klientů tam, kde AML zákon ukládá povinným osobám přijmout přiměřená opatření, viz relevantní § 9 odst. 2 písm. f). Tato opatření pak musí být zejména v souladu s § 9 odst. 3 a 4 založena na hodnocení rizik, která jsou spojena s typem klienta, obchodního vztahu, produktu nebo obchodu. Níže uvedený postup je možné promítnout do systému vnitřních zásad, zejména k naplnění části požadavků podle § 21 odst. 5 písm. c) AML zákona.

Vyhodnocení rizikovosti PEP

Při uplatňování AML zákona je nutné uplatňovat přiměřený, proporční a diverzifikovaný přístup tak, jak to AML zákon vyžaduje. Níže navrženým postupem není dotčena zásada, že PEP je třeba považovat za klienty s vyšším rizikem. Nicméně princip přiměřenosti, proporcionality a diverzifikace vyžaduje nezacházet se všemi PEP stejně. Není možné opominout ani předpisy týkající se GDPR.

V prvním kroku je vyhodnocen požadovaný finanční produkt. Pokud zde bude konstatováno nižší riziko, budou tomuto riziku odpovídat v souladu se zákonem předvídanou přiměřeností i opatření ke zjištění původu majetku, viz text níže. Pokud zde není konstatováno nižší riziko, vyhodnocení dané situace přechází do kroku dva.

V kroku dva je vyhodnocena povaha funkce PEP. Toto kritérium může s ohledem na povahu funkce, kterou daná osoba zastává, konstatovat vyšší riziko. Pokud není vyšší riziko v tomto kroku konstatováno, přechází se na vyhodnocení v rámci kroku tři.

Zde se daná osoba testuje faktory v kroku 3, které jsou zamýšleny tak, aby byli dostupné z OSINT zdrojů či vyplývaly z činnosti klienta s produktem. Využitelné budou nástroje povinných osob pro zachycení

podezřelého obchodu. Aplikace tohoto kroku je postavena na případné indikaci vyššího rizika na základě informací, kterými již povinná osoba disponuje. Tj. investigace těchto kritérií nutně nezakládá dodatečný požadavek na šetření přímo u klienta (např. formou dotazníku). Faktory v rámci kroku tři jsou otevřeným výčtem, tj. jednotlivé povinné osoby mohou na základě své praxe zahrnout do tohoto kroku další dodatečná kritéria založená na obdobném přístupu jejich vyhodnocení (zejm. nezískávání dalších dodatečných údajů od klientů).

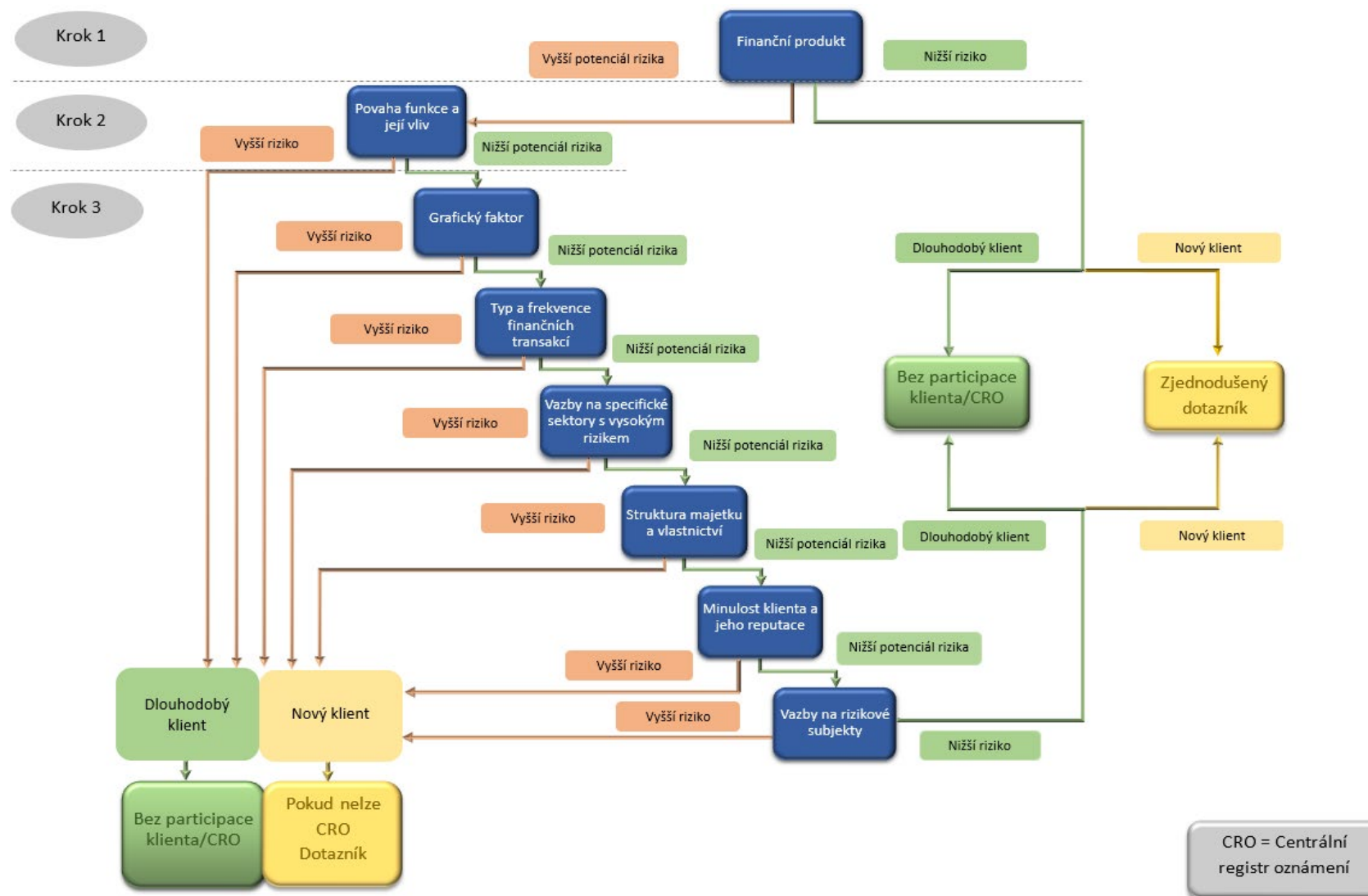
Krok 1	
Finanční produkt	
Potenciál vyššího rizika	Z hodnocení rizik povinné osoby vyplývá, že produkt nebo vztah, o který klient usiluje, umožňuje zneužití k legalizaci výnosů z trestné činnosti, tj. tento produkt je dimenzován pro vyšší objemy plateb, transakce do zahraničí atd. Potenciál vyššího rizika může být indikován i u produktů, které jsou uvedeny typově jako produkty v nízkém riziku, pokud v rámci nich dojde k jejich neobvyklému užití (např. velmi vysoký a neracionální příspěvek na penzijní produkt, neobvyklá splátka hypotéky apod., provádění plateb vysoké hodnoty na hypoteční nebo úvěrový účet v případě, že platby vysoké hodnoty nekorespondují s deklarovanými legálními příjmy PEP).
Nižší riziko	O nižší riziko se jedná, pokud klient usiluje o přístup k produktu, který podle hodnocení rizik povinné osoby podle § 21a AML zákona představuje nižší riziko. O tyto situace se bude jednat typicky u produktů, kde se předpokládají pravidelné a relativně nízké platby, typicky jde o vybrané státem podporované produkty, a to stavební spoření, penzijní spoření a dlouhodobý investiční produkt, za podmínky, že pohyby na účtu nevybočují z běžných mezí – pokud by např. v souvislosti s těmito produkty byla indikována vysoká platba (v kontextu státní podpory většinou i ekonomicky neracionální), pak lze tento produkt tímto okamžikem v daném případě přeřadit do potenciálu vyššího rizika.

Krok 2	
Povaha funkce a její vliv	
Vyšší riziko	Klient zastává/zastával pozici s přímým významným vlivem na veřejné finance, regulace nebo veřejné zakázky. Jedná se o funkce dle Přílohy 1 a skutečné majitele právnické osoby, popřípadě svěřenského fondu, o kterém je povinné osobě známo, že byl vytvořen ve prospěch osoby uvedené v Příloze 1.
Potenciál nižšího rizika	Ostatní klienti neuvedení ve vyšším riziku. Typicky tedy klienti v rolích s menším rozhodovacím prostorem v oblasti financí a odvozené PEP, pokud z jiných skutečností nevyplývá opak.

Krok 3	
Geografický faktor	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že klient má původ v nebo významné transakce s vysoce rizikovými třetími zeměmi.
Typ a frekvence finančních transakcí	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že klient provádí nestandardní transakce (např. časté převody mezi zahraničními účty, neobvykle časté pohyby vysokých částek, které nesouvisí s běžnou obchodní činností). Klient provádí transakce neúměrně vysoké svému příjmu. Provádění hotovostních vkladů a následný výběr prostředků z účtu.
Vazby na specifické sektory	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že klient působí v odvětvích, která jsou spojována s vyšší propojeností s veřejnoprávní regulací, penězi z veřejných zdrojů nebo oblastmi s vyšším potenciálem výskytu praní špinavých peněz (např. zbrojní průmysl, energetika, stavebnictví, těžební průmysl či vybraná zdravotnická odvětví, služby související s kryptoaktivy hazardní hry, obchod s drahými kovy, šperky, uměleckými díly).
Struktura majetku a vlastnictví	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že - klient participuje v komplikovaných nebo netransparentních vlastnických strukturách (např. offshore společnosti, netransparentní investiční fondy nebo nadace, které mohou být použity k zakrytí zdrojů nebo skutečných majitelů majetku), - životní styl klienta je neslučitelný se známými legitimními zdroji příjmů nebo bohatství, - používání větší množství bankovních účtů bez zjevného komerčního nebo jiného důvodu, pokud je povinné osobě známo.
Minulost klienta a jeho reputace	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že klient byl v minulosti spojován s korupčními skandály, praním špinavých peněz, kriminálním vyšetřováním pro hospodářské trestné činy apod.
Vazby na rizikové subjekty	
Vyšší riziko	Povinné osobě je známo, že klient má obchodní vztahy se subjekty s obecně známou vyšší mírou korupčního rizika.

Další faktory, které povinná osoba shledá jako rizikové	
Vyšší riziko	Výčet v této oblasti není samozřejmě uzavřený. Případné jiné riziko (které např. povinná osoba zkoumá i dnes) musí být zohledněno v rámci těchto úvah.
Kombinace výše uvedených rizik	
Vyšší riziko	Povinná osoba je povinna zohlednit rovněž kombinace výše uvedených rizik. Např. dojde-li k události jejich sledu či kombinaci, která svou intenzitou nepřekročí mez, díky níž je by na základě jednotlivých rizik došlo k indikaci vysokého rizika, by měla být posouzena rovněž v jejich vzájemné kombinaci.

Schéma kritérií:

Důsledky vyhodnocení

Na základě výše uvedeného lze rozřadit PEP do dvou základních skupin:

- nízké riziko a
- vysoké riziko.

PEP s nízkým rizikem

I u subjektů s nízkým rizikem je zapotřebí provést investigaci majetkových poměrů. Nicméně u subjektů/situací, kde je indikováno nízké riziko, by to nemělo v zásadě znamenat dodatečnou administrativní zátěž. Pro prověření majetkových poměrů je dostatečná znalost povinné osoby, resp. údaje sbírané v souvislosti s jinými činnostmi povinné osoby. Důsledkem získání statusu PEP by tak nemělo být dodatečné dotazování a vytěžování informací ze strany povinného subjektu. To platí v situaci, pokud je PEP indikován mezi stávajícími klienty. V těchto případech postačí investigace a prověření majetkových poměrů v intencích informací, které má již povinná osoba k dispozici, pokud je jejich rozsah dostatečný.

Dále lze upustit od vyžadování dotazníku zesílené kontroly klienta v situacích, kdy klienty banky jsou současně i primární PEP i jeho rodinný příslušník. Pokud primární PEP pravidelně vyplňuje dotazník zesílené kontroly klienta, lze upustit od vyžadování dotazníku od jeho rodinného příslušníka.

Výjimkou jsou situace, kdy je novým klientem PEP, tj. v těchto případech povinná osoba těmito informacemi nedisponuje. Pro splnění povinnosti investigace majetkových poměrů před začátkem obchodního vztahu je tak zapotřebí dodatečné informace od klienta před/při zahajování tohoto obchodního vztahu. S ohledem na nízké riziko a fakt, že investigace majetkových poměrů má být v kontextu zákona proti praní špinavých peněz „přiměřená“ (zejm. viz § 9 odst. 2 písm. f) a §21 odst. 5 písm. d)) postačí toliko rámcová informace o objemu a původu majetku – viz příloha č. 2., a to za předpokladu, že informace nejsou dostupné z Centrálního registru oznámení.

PEP s vysokým rizikem

Tuto skupinu lze vnitřně rozdělit na ty, o nichž má banka z předchozího kontaktu dostatek informací (tj. stávající klienti) a ostatní. U dlouhodobých klientů není nutné dodatečné zatěžování dalším dotazníkem, neboť povinná osoba je schopna si udělat o klientovi adekvátní přehled.

Pro skupinu nových klientů pak platí v principu stávající praxe, v rámci které se rozesílají dotazníky. Skupina PEP s vysokým rizikem může být v rámci povinné osoby vnitřně dodatečně škálovatelná dle míry rizika. I zde se tedy uplatní principy proporcionality, na kterých legislativa v oblasti praní špinavých peněz stojí.

Příkladem proporcionality je zohlednění objemu transakce v případech, kdy se po klientovi vyžaduje uvedení AML zdůvodnění této transakce – důsledkem tohoto přístupu pak je východisko, že u transakcí v objemu stokorun se toto zdůvodnění nebude vyžadovat, neboť jsou objemově zanedbatelné (samozřejmě jiná situace by nastala v případě, pokud by se uvedená transakce v krátké době zopakovala např. 1000x).

V rámci oslovování klienta musí povinná osoba zohlednit, zda dané informace nemá k dispozici prostřednictvím jiného informačního kanálu, a to např. Centrálního registru oznámení. Pokud ano, pak klienta primárně neoslovuje.

Proporcionalita se však uplatní i naopak, tj. v případě kumulace více rizikových faktorů či vyšší intenzity jednotlivých kritérií, je vhodné a účelné provést kontrolu důkladněji, což povinné osobě ukládá investigovat danou osobu detailněji, než je standard a klidně i opakovaně.

Účinnost

Tato metodika nabývá účinnosti 1. 1. 2026 u opatření nevyžadujících změny IT systémů. Na úpravu IT systémů mají úvěrové instituce jeden rok, přičemž v daném čase směřují kroky úvěrových institucí k naplnění cíle této metodiky.

Příloha č. 1 - Vnitrostátní seznam potenciálně více rizikových funkcí PEP

Za potenciálně více rizikové funkce PEP se považují osoby uvedené v Centrálním registru oznámení dle zákona č. 159/2006 Sb., Zákon o střetu zájmů.

Příloha č. 2 - Informace potřebné pro investigaci majetkových poměrů u PEP s nízkým rizikem

Jaký je původ Vašeho majetku a jeho odhadovaný objem:

Zdroj / Původ majetku	Ano	Ne
Příjem ze zaměstnání		
Příjem z podnikatelské činnosti		
Výnosy z investic, pronájmu majetku, poskytnutých půjček, apod.		
Jiný zdroj / původ majetku (např. důchod, půjčky, prodej nemovitosti, dědictví, restituce, prodej společnosti apod.)		

Odhadovaný celkový objem majetku:

- 0 – 5 mil. Kč
- 5 – 20 mil. Kč
- 20 – 100 mil. Kč
- Více než 100 mil. Kč (upřesnit alespoň v řádu 10 000 000 Kč)

Pro odhady výše uvedených položek postačí odhad učiněný samotným klientem, není zapotřebí se dožadovat pro určení odhadu znalce/odborníka. Klient může vyjít při odhadu majetku, který se nepřeceňuje (např. nemovitosti, apod.), rovněž z cen, za které dané věci pořídil, přičemž však použití těchto cen nesmí být vedeno „zlou vírou“. Tento způsob (nikoliv podrobnost) odhadu se použije i pro PEP s vysokým rizikem, pokud nemá povinná osob závažné důvody se od tohoto postupu odchýlit.